

Archiv obce Hůrky

[1921]–1941

Inventář

EL NAD č.: 74

AP č.: 220

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2010

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	6
III. Archivní charakteristika fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	6
V. Záznam o uspořádání fondu	7

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury	8
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratk	10

Inventární seznam	11

Tiráž	13

I. Vývoj původce fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorcí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva. Pravomoce obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava.

V zabraném pohraničí byla územní samospráva prakticky zlikvidována. Ve venkovských obcích vedli správu za plné a výlučné odpovědnosti jmenovaní starostové. Zastupováním starostů pak byli pověřeni tzv. přidělcí. Vedle nich působili ještě obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy se všemi vrstvami obyvatelstva, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu s intencemi nacistické strany.

Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory, v obcích s převážně německy mluvícím obyvatelstvem pak dočasně místními správními komisemi.

Obec Hůrky (německy Hurkau) leží 10 km jižně od Nečtin na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 518 m. Název vsi vznikl ze staročeského deminutiva hórka a znamenalo malá, většinou lesem porostlá hora. První zmínka o vsi pochází z roku 1115, kdy byla darována knížetem Vladislavem kladrubskému klášteru. V roce 1252 získal Hůrky plaský klášter. Brzy se však staly součástí podmokelského panství, které v roce 1525 odkoupili Hildeprant a Jiřík, bratři Pernklo ze Šenrajtu na Bezvěrově. Na počátku 17. století potomci tohoto rodu panství prodali Divišovi Markvartovi z Hrádku, jenž jej připojil k hradu Bělá. Pro účast na povstání českých stavů

mu ale bylo panství Bělá se statky Nekmří a Podmokly zkonfiskováno a jejich novým majitelem se stal Vilém Vřesovec z Vřesovic. Po smrti jeho syna Jana Vikarta bylo zadlužené bělské panství a jeho statky roku 1659 prodány Janu Vilémovi Kyšperskému z Vřesovic, statek podmokelský zůstal vdově po Janu Vikartovi, Marii Františce z Vrbna. Hůrky však již nenáležely k tomuto statku, ale byly už krátce po smrti Jana Vikarta připojeny k bělskému panství, které v roce 1757 získal plaský klášter. Podle tereziánského katastru žilo ve vsi 10 hospodářů, 2 krejčí, 1 kovář a 1 mlynář v panském mlýně. Po zrušení plaského kláštera spravoval panství náboženský fond, a to až do roku 1827, kdy je koupil Klement Václav Lothar Metternich-Winneburg, který byl v roce 1850 posledním patrimonialním vlastníkem Hůrek.

V novém územněsprávním členění připadly Hůrky se svými přidělenými místy Goldmühle, hájovnou Grabenhäusel a dvorem Štikovka do kraje Plzeňského a soudního okresu Manětín v politickém okrese Kralovickém. V roce 1857 jsou Hůrky uváděny jako osada místní obce Zahrádka, ale na základě vyhlášení c. k. místodržitele pro Čechy č. 6963 z roku 1878 došlo k jejímu rozdělení na dvě místní obce, Hůrky a Zahrádku. Hůrky byly zemědělskou obcí s převážně německy mluvícím obyvatelstvem. V 1. polovině 19. století je v jejím okolí doložena existence lomů na mlýnské kameny, v pozdějších letech využívaných obcí pro těžbu kamene ke stavebním účelům.

Farní úřad pro obec se nacházel v Číhané, zde také navštěvovaly děti z Hůrek farní školu. Na přelomu 17. a 18. století vznikla při filiálním kostele v Úněšově expozitura pro žáky z Hůrek, Podmokel a Dlouhé Vsi. Asi v polovině 19. století došlo k jejímu zrušení, poté byla v Hůrkách zřízena pobočka školy v Číhané, která se roku 1870 osamostatnila. Školní obvod tvořily obce Hůrky a Podmokly. Škola pro zdejší českou menšinu pak byla otevřena v roce 1921 v sousední Zahrádce. Někteří žáci pokračovali ve studiu na měšťanských školách v Manětíně, Městě Touškově či ve Všerubech.

Poštovní úřad a telegraf byly umístěny v Dolní Bělé, od konce 19. století v bližší Číhané. Hůrky náležely do obvodu četnické stanice v Dolní Bělé. Pravděpodobně kvůli poměrně velké vzdálenosti si obec udržovala i vlastního strážníka. Nejbližší železniční stanice byly Touškov-Kozolupy na trati Plzeň – Cheb a Kaznějov na trati plzeňsko-březenské. Obcí procházela okresní silnice kaznějovsko-bělsko-hůrecká, která dále pokračovala až na státní silnici Plzeň – Karlovy Vary. Ve 30. letech 20. století jednalo obecní zastupitelstvo o stavbě silnice spojující Klenovice, Podmokly a Hůrky a také o zřízení autobusového spojení Plzeň – Úněšov, vedoucí přes Chotíkov, Všeruby, Kunějovice, Mostice, Zahrádku a Hůrky. Nepodařilo se však zjistit, zda byly oba projekty realizovány.

První souvislejší informace o činnosti obecního úřadu pocházejí až ze 30. a 40. let 20. století. K tehdejšímu nemovitému jmění obce patřily lesy, kovárna čp. 22, chudobinec čp. 23, požární zbrojnice, vystavěná v roce 1926, tedy rok po vzniku zdejšího sboru dobrovolných hasičů. Podle zprávy o přehliídce účtů a hospodářství obce z roku 1937 se obecní úřad včetně spisovny nacházel v domě tehdejšího starosty Franze Ingrische (čp. 1). Obecní zastupitelstvo se ve 30. letech 20. století skládalo především ze zástupců politické strany Deutsche Wahlgemeinschaft a volební skupiny Die Vereigten Kleinlandwirte.

Vedle povinně zřizované finanční komise byla sestavována ještě komise stavební, lesní hospodářská, místní osvětová, nákazová, sociální, letopisecká a komise ke zjišťování škod. Představitelé obce ustanovovali honební výbor, zástupce do místní školní rady, ponocného, hajného a lesního hospodáře. Funkce kronikáře a knihovníka zastával řídicí učitel Franz Teichner. Po něm se psaní kroniky ujal Karl Stadler, starosta v letech 1938–1941 (?).

V říjnu roku 1938 byly Hůrky začleněny do Říšské župy Sudety. Náležely do obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a landrata ve Stříbře. V tomto období projednávalo obecní zastupitelstvo stavbu nové školní budovy, elektrifikaci obce a melioraci pozemků. Ani jeden z těchto projektů však nebyl uskutečněn.

Činnost obecního úřadu byla ukončena v roce 1945 ustavením místní správní komise, která zde působila jen dočasně. Poté převzal její pravomoce místní národní výbor.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	187	neuvedeno
1869	188	30
1880	195	31
1890	192	32
1900	167	33
1910	168	34
1921	165	34
1930	171	37

Seznam doložených starostů

Josef Waneck	1923–?
Wenzel Schmidt	1927–1932
Franz Ingrisch	1932–1938
Karl Stadler	1938–1941 ?

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond Archiv obce Hůrky [1921]–1941 tvoří archiválie vzniklé z činnosti Obecního úřadu v Hůrkách. Jedná se o 2 úřední knihy a 1 karton spisového materiálu. Z dochované písemné dokumentace je patrné, že v době úřadování starosty Franze Ingrische byly písemnosti ukládány v jeho domě čp. 1. Nemůžeme však jednoznačně potvrdit, zda se obecní spisovna vždy stěhovala do domu právě zvoleného starosty.

Ve dnech 7.–10. prosince 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Hůrkách a vybraný materiál obecního úřadu převzal do okresního archivu. K jeho zapsání do knihy přírůstků došlo dodatečně v roce 1996 pod číslem 939. Pamětní kniha obce se v roce 1954 na MNV nenacházela a neuvádí ji ani archivář Josef Pankraz ve svém inventárním soupisu písemností Obecního úřadu v Hůrkách z roku 1961. Kronika tak byla do okresního archivu předána bez příslušné dokumentace a zápisu v knize přírůstků.

III. Archivní charakteristika fondu

Původcem archivního fondu AO Hůrky je Obecní úřad v Hůrkách. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000).

V roce 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Hůrkách. O dva roky později materiál hrubě uspořádal. Josef Pankraz pak v roce 1961 vyhotovil soupis písemností.

Během inventarizace nebyla provedena vnitřní skartace. Celkový rozsah fondu činí 0,15 bm. Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady a finanční komise a pamětní kniha byly zařazeny do I. kategorie, ostatní archiválie do II. kategorie. Archiválie jsou psané převážně německy. Výjimku tvoří pouze český zápis o přehledce účtů a hospodářství obce. Archiválie se až na drobná poškození prachem nacházely v době zpracovávání fondu ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Fond AO Hůrky poskytuje přehled o činnosti obecních orgánů ve 30. letech 20. století. Cenné jsou zejména zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady a finanční komise či zpráva o přehledce účtů a hospodářství. V pamětní knize nenalezneme příliš informací o fungování obecního úřadu. Jsou v ní zachyceny především starší dějiny obce, popisy jednotlivých usedlostí a jejich obyvatel od počátku 18. století až po 30. léta 20. století. Kronika charakterizuje obec z hlediska zeměpisného i zemědělského (kvalita a rozsah půdy, chov dobytka apod.). Druhý kronikář Karl Stadler se rovněž zaměřil na historický vývoj obce, doplněný popisy zdejších zvyklostí a obyčejů či pověstmi.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Fond Archiv obce Hůrky uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v červnu 2009 a čistopis pomůcky zhotovila v lednu 2010 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 4. ledna 2010

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

- Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, *Okresní úřad Kralovice 1850–1945 (1948)*, Hůrky, kart. 30.
- Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Plzeň, 1997.
- Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland*. Warnsdorf, 1941.
- Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.
- Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.
- Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Jihlava, 2005.
- Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.
- Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.
- Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.
- Macková, M. K úřadovněm a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu. *Archivní časopis*, 1999, č. 49, s. 235–240.
- Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A–M*. Praha, 1991.
- Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland*. Haida, 1939.
- Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.
- Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – A–H*. Praha, 1954.
- Reichsgesetzblatt*, 1849.
- Reichsgesetzblatt*, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*. Praha, 1970.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1945 (částka 3., 5. 5.).
- Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.

- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1872.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1886.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1893.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1907.
- Seznam míst v Království českém.* Praha, 1913.
- Statistický lexikon obcí v Čechách.* Praha, 1924.
- Sommer, G. J. *Das Königreich Böhmen, 6. Band Pilsner Kreis.* Praha, 1838.
- Statistický lexikon obcí v Zemi české.* Praha, 1934.
- Sýkora, M. – Drozda, R. *1873–2003. Plzeňsko-březenká dráha 130 let.* 2003.
- Tereziánský katastr český.* Praha, 1964.
- Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen.* Prag, 1861.
- Vitoušová, M. – Hubka, P. *Školy v Číhané 1890–1953 (1957): inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 27]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 1984.
- Vrbata, J. *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. Sborník archivních prací*, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.
- Zákoník zemský Království českého*, 1878 (částka II., 23. 3.).
- Zákony a nařízení pro Království české*, 1864 (částka 2., 16. 4.).
- Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického.* Kralovice, 1932.
- Zevrubný popis rozdělení země Království českého.* Praha, 1854.

Seznam použitých zkratek

AO	Archiv obce
MNV	Místní národní výbor
MV	Ministerstvo vnitra
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
I. Knihy			
1	Zápisys ze schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady a finanční komise	1930–1941	K 1
2	Pamětní kniha	[1921]–[1941]	K 2
II. Spisový materiál			
3	Domovské právo	1937	N 1
4	Zpráva o přehledce účtů a hospodářství obce za léta 1930–1936	1937	N 1
5	Obecní les	[1931]–[1939]	N 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Hůrky
Značka fondu:	AO Hůrky
Časový rozsah:	[1921]–1941
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	5
Rozsah v bm:	0,15 bm (úřední knihy – 0,04 bm, karton – 0,11 bm)
Stav ke dni:	4. 1. 2010
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková

dne 4. 1. 2010 – č. j. SOAP/060-4/2010